

ARKIVBESKRIVNING FÖR INSTITUTIONEN FÖR GEOLOGISKA VETENSKAPER

Upprättad/uppdaterad av administrativ chef Viktoria Arwinge, med utgångspunkt i dels tidigare gjorda versioner, dels texter på institutionens webbplats samt utifrån kontakt med flera medarbetare vid institutionen. Godkänd av prefekt Magnus Mörth, 2021-11-30.

Inledning

Institutionen och dess arkiv ingår i Stockholms universitet, där den utgör en av flera arkivbildare inom myndigheten som helhet. Vissa handlingar som hanteras vid institutionen ingår inte i institutionens arkiv utan i universitetsförvaltningens arkiv. Detta gäller bland annat vissa handlingar inom personaladministrationen och ekonomiadministrationen.

Organisation och arbetsuppgifter

Kort historik

Geologi vid Stockholms högskola och Stockholms universitet

Geologiska institut(ioner) har under sex olika namn funnits i Stockholm sedan 1881. Efter en inledande 28-årig historia (1881–1909) som ett institut, följde 54 år (1909–1963) med två institut(ioner), som åter blev en institution 1963. Den nuvarande enade institutionen firar därför 50-årsjubileum under 2013. De två senaste ändringarna av institutionsnamnet skedde 1989 och 2010.

Nedanstående sammanställning visar att geologiämnets benämningar och inriktningar vid *Stockholms högskola* och *Stockholms universitet* främst har förändrats i takt med tillträdet av nya ämnesansvariga professorer. Ett markant exempel är avknopningen av *kvartärgeologin 1954. Från och med 1984 finns tre stadigvarande forskarutbildningar, som dock ändrat inriktning eller benämning under de olika ämnesansvariga professorerna.

Från Geologi och mineralogi 1881 till Maringeologi 2010

Stockholms högskola bildades 1878. Den första professuren var i matematik.

Waldemar Christofer Brøgger var en norsk geolog som vid 29 års ålder kallades till högskolans andra professur 1881, i ämnet *Geologi och mineralogi*. Hans uppdrag innebar även att grunda Geologisk-mineralogiska institutet. Ämnet och institutet har ofta angetts i omvänd ordning: Mineralogi och geologi för ämnet, samt *Mineralogisk-geologiska institutet*. Brøgger själv använde ibland Stockholms Högskolas Mineralogiska Institut i sitt brevhuvud. Högskolans matrikel är dock tydlig vad gäller såväl ämnet som institutets namn: "Brøgger, Waldemar Christofer [...] professor i *geologi och mineralogi* vid *Stockholms högskola* samt led. av dess sjuhannanämnd 1881–97 [–90]; *grundade det geologisk-mineralogiska inst.* vid högskolan hösten 1881."

I en skrift om biologisk-geovetenskaplig forskning vid Stockholms universitet från 1972 skrev Ivar Hessland bl. a. följande om Brøgger: "Av intet skapade han i Stockholm på kort tid ett fritt och nyorienterat utbildnings- och forskningsinstitut, till vilket unga geologer från hela Norden samlades. Bland dessa återfinns många av de klassiska namnen i nordisk geologi." Frans Erik Wickman såg samma sak och uttryckte Brøggers nio år i Stockholm som "A seminal period of Nordic geology" (Bulletin of the Geological Society of Finland, v. 58, 1986).

Waldemar Christofer Brøgger stannade i Stockholm till 1890, då han kallades till en professur vid universitetet i Kristiana (Oslo). Hans längtan till Norge var påtaglig 1890: "Her vil jag nemlig ikke i længden holde ud at være; jeg længes hjem." Långt senare, i ett brev till Percy Quenzel 1934, skrev han: "Jeg tenker altid tilbage til mine Stockholms-år, som mine lykkeligste år." (Geir Hestmark: "Vitenskap og nasjon, Waldemar Christopher Brøgger 1851–1905", Aschehoug, 1999).

Professuren var obesatt av ekonomiska skäl under 1890-talets första hälft. Den geologiska disciplinen upprätthölls av Arvid G. Högbom som t.f. lärare 1891–1896, det sista året som ordinarie professor. Han flyttade dock till Uppsala 1896, där han hade en professur fram till 1922. Arvid G. Högbom efterträddes av Gerard De Geer, som var professor 1897–1924 och *Stockholm högskolas* rektor 1902–1910. Två av de fem stora föreläsningssalarna i *Geovetenskapens hus* är uppkallade efter Högbom och De Geer.

Ämnet *Geologi och mineralogi* var odelat fram till 1909. Helge Bäckström hade utnämnts till professor i *Mineralogi och petrografi* under 1908. Han blev därför förste företrädare i samma ämne vid institutionsdelningen 1909. Institutet delades upp efter 28 år, med 1909 års bildning av *Geologiska institutet* och *Mineralogiska institutet*. Vid institutionsdelningen 1909 valde Gerard De Geer att bilda ämnet *Geologi*. Han efterträddes i sin tur av Johan Gunnar Andersson ("Kina-Gunnar") en kort period (1925–1926), innan Lennart von Post tog vid med början 1929 fram till sin död i januari 1951. Gerard De Geers och Lennart von Posts sammanlagda verksamhet över drygt ett halvt sekel (1897–1951) gjorde att *Geologiska institutet* i stort sett renodlades till en kvartärgeologisk institution, även om professuren och ämnet var *Geologi*. Benämningen ändrades till *Allmän och historisk geologi* i och med att Lennart von Posts efterträdare, Ivar Hessland, tillträdde professuren 1953. Kvartärgeologin ingick då fortfarande i ämnet. Hessland utverkade redan 1954 att kvartärgeologin fick ett eget ämne med inriktning mot tillämpad *Kvartärgeologi*, med egna lokaler. Carl- Gösta Wenner blev förste företrädare för kvartärgeologin.

Ivar Hessland drev *Allmän och historisk geologi* mot maringeologisk forskning, särskilt inom delområdena marin mikropaleontologi och biostratigrafi, marin geofysik och litostratigrafi, samt marin sedimentologi och sedimentgeokemi. Områden som fortfarande utgör vitala inslag i den nuvarande institutionens vetenskapliga profil. *Allmän och historisk geologi* fick en ny inriktning mot Nordeuropas kontinentala berggrundsgeologi och impaktstrukturer när Maurits Lindström tillträdde professuren 1984. Ämnet vändes åter mot maringeologi då Jan Backman fick professuren 1997, med intressen i djuphavsbörningar och oceanhistoria (paleo-oceanografi). År 2010 ändrades ämnesbenämningen till just *Maringeologi*. Jan Backman torde vara den siste innehavaren av denna professur som går att följa i rak linje tillbaka till Waldemar Christofer Brøgger, *Stockholm högskolas* andre professor.

I och med att Barbara Wohlfarth anslöt sig till institutionen år 2007 breddades det maringeologiska programmet till att omfatta även lakustrina miljöer.

Från Mineralogi och petrografi 1909 till Geologi 2005

Mineralogi och petrografi frodades under ledning av Helge Bäckström (1909–1914), Percy Quenzel (1914–1948) samt Sven Gavelin (1949–1974). Sven Gavelin var en pionjär inom malmgeologi. Som kurios kan nämnas att Helge Bäckström porträtterades av målaren Edvard Munch 1894. I samband med omvandlingen från *Stockholms högskola* till det statliga *Stockholms universitet* 1960, gjordes en mindre förändring av namnet till *Mineralogi och petrologi* (tidigare petrografi), samtidigt som de två instituten namnändrades till *Geologiska institutionen* och *Mineralogiska institutionen*. Tre år senare (1963) förenades de två institutionerna igen. Namnet för den återförenade institutionen blev *Geologiska institutionen*. I samband med att Frans Erik Wickman erhöll professuren 1974 efter Sven Gavelin ändrades namnet på ämnet till *Mineralogi, petrologi och geokemi*. Under sin relativt korta

professorsperiod (1974–1980) var Frans Erik Wickman även Kungliga Vetenskapsakademiens preses under åren 1976–1979. Kurt Boström efterträdde Frans Erik Wickman 1981.

Kurt Boström, som tidigt hade använt geokemisk metodik för uppmärksammade bidrag till geologins paradigmskifte (plattektiken), ansåg att mineralogin var väl företrädd vid Naturhistoriska Riksmuséet och ändrade 1989 därför inriktning av ämnet till *Geokemi och petrologi*. Vid den tidpunkten representerade två av institutionens tre forskarutbildningsämnen geokemins område. Detta föranledde företrädarna för geokemin, Kurt Boström och Rolf Hallberg, att genomdriva en ändring av institutionsnamnet från *Geologiska institutionen* till *Institutionen för geologi och geokemi*.

Kurt Boströms f.d. student Johan Ingri erhöll professuren 1998. Efter två år i Stockholm valde Johan Ingri att återvända till Luleå. Både Kurt Boström och Johan Ingri hade sina främsta intressen i lågtemperaturgeokemins ("exogen geokemi") område. En ung skotte, Alasdair Skelton, fick professuren år 2000 efter Johan Ingri. Alasdair Skeltons intresse för mineralogi, petrologi och tektonik medförde att ämnet ändrade inriktning mot klassisk geologi. År 2005 genomfördes därför en ombenämning från *Geokemi och petrologi* till *Geologi*. Ett ämne som tidigare funnits vid institutionen mellan 1909 och 1951, men då med ett helt annat nedslag i geologins mycket breda ämnesspektrum.

Från Mikrobiell geokemi 1984 till Geokemi 2005

Ivar Hesslands insikt om den marina sedimentologins och sedimentgeokemins betydelse inom geologin gav utrymme för hans f.d. student Rolf Hallberg att utveckla delområdet. Rolf Hallberg blev därmed professor 1984 i ett nyskapat ämne, *Mikrobiell geokemi*. I samband med institutionsnamnförändringen 1989 ändrade Rolf Hallberg namnet på ämnet till *Biogeokemi*. Patrick Crill, från universitetet i New Hampshire, efterträdde Rolf Hallberg 2003. Patrick Crills intressen fokuserar på spårgasers (metan, koldioxid, kväve, väte) utbyte mellan atmosfär och biosfär, organisk geokemi och geomikrobiologi. År 2005 valde han att bredda ämnesbenämningen från *Biogeokemi* till *Geokemi*.

Institutionen för geologiska vetenskaper

Med de ändringar av ämnesnamnen som skedde 2005 blev det tydligt att två av institutionens tre ämnen fanns direkt angivna i institutionsnamnet: *Geologi och geokemi*. Institutionens tredje forskarutbildningsämne saknade representation i institutionsnamnet. Detta föranledde en ändring (2010) av institutionsnamnet till *Institutionen för geologiska vetenskaper*.

Befordrade professorer 2000–2010

Professorsreformen som trädde i kraft 1 januari 1999 innebar att tillsvidareanställda lektorer med professorskompetens skall anställas som professorer. Under 2000-talets första decennium lyckades sex av institutionens lektorer bli befordrade till professorer: Nils Holm (2000) i Marin sedimentgeokemi, Peter Torssander (2001) i Isotopgeokemi, Martin Jakobsson (2009) i Marin geologi och geofysik, Carl-Magnus Mörh (2010) i Miljögeokemi, Sandra Piazzolo (2010) i Strukturgeologi och tektonik, samt Victoria Pease (2010) i Tektonik och magmatism.

Några avslutande kommentarer

Var och en av ovan nämnda personers verksamheter vid *Stockholms högskola* och *Stockholms universitet* har under drygt ett och ett kvarts sekel givit tydliga bidrag till geologins utveckling i såväl Sverige som internationellt. Några tar en plats bland giganterna inom geologin.

Arkivbeskrivning – Institutionen för geologiska vetenskaper

Ovanstående text gör inte anspråk på att vara fullständig. Avsikten har snarare varit att ge en översiktlig beskrivning av institutionens historia från 1881 och fram till idag genom dess olika institut(ioner), ämnen och ämnesansvariga professorer.

En någorlunda sammanhållen bild av institutionens brokiga förflutna förefaller viktig inte minst mot bakgrund av senare års starka internationalisering; 1999 hade 12% av lärarna/forskarna utländsk bakgrund, 2012 är siffran 61%.

Stort tack till Teresa Matus och Helen Gerhardsson vid Stockholms universitets centralarkiv för hjälpen med att hitta äldre handlingar. Stort tack också till Ines Jakobsson för formgivning av institutionshistoriken som ett "utvecklingsträd". Martin Jakobsson, Carl-Magnus Mörh och Alasdair Skelton läste och kommenterade olika versioner av texten.

Organization

Institutionen för geologiska vetenskaper tillhör den Naturvetenskapliga fakulteten och består av tre avdelningar: Marin geologi, Geokemi och Geologi.

Verksamheten leds av prefekten, som har det övergripande ekonomiska och organisatoriska ansvaret. Institutionsstyrelsen kan fatta beslut i vissa ärenden, se delegationsordning från Naturvetenskapliga fakulteten.

Institutionsstyrelsens ledamöter väljs vart tredje år.

Institutionsstyrelsens sammansättning:

- Prefekt (självskriven) 1
- Stf prefekt (självskriven) 1
- Övriga lärare/forskare 5 (varav minst en från vardera forskarutbildningsämnet)
- TA-personal 2
- Studenter 3*
- 4 gruppuppleanter utses för lärarna/forskarna och 1 för TA-personalen

*Rektor förordar att studentrepresentanterna, så långt möjligt är, väljs så att samtliga utbildningsnivåer representeras inom gruppen ordinarie studentrepresentanter (och uppleanter).

Arbetsuppgifter

Geologi

Geologi är studiet av planeten Jorden. Det ligger därför i ämnets natur att vara både övergripande och att omfatta en rik flora av deldiscipliner. Dessa utgör ömsesidigt beroende delar av ett integrerat system som inbegriper tillstånd och variationer över geologisk tid av t. ex. den fasta jorden, djur- och växtlivet, världshaven och det globala klimatet. Jorden uppskattas ha en ålder av ungefär 4 567 miljoner år, vilket öppnar närmast oändliga möjligheter till kunskapsfördjupning avseende geologiska processer, historik eller för människan intressanta naturresurser och deras begränsningar. Geologins kärna består med andra ord i sökandet efter kunskap om planeten Jorden, de processer som gjort planeten till vad den är idag samt dess historia från urtid till nutid. De många enskilda delarnas vetenskapliga frågeställningar flätas samman av geologin som gemensam nämnare.

Institutionens verksamhet domineras av utbildning och forskning

Utbildning

Institutionen undervisar i geologiska vetenskaper från grundnivå till forskarnivå (grundutbildning-forskarutbildning tom 2006). Utbildnings ämnen är Marin geologi, Geokemi samt Geologi.

Forskning

Den forskande staben består av:

- 3 ämnesprofessorer
- 6 befordrade professorer.
- 11 universitetslektorer
- 3 biträdande lektorer
- 4 forskare
- 9 post doktorer

Stödpersonal:

- 4 forskningsingenjörer/tekniker 10 administratörer

Bidragsforskning:

- VR/Vetenskapsrådet
- EU- projekt
- FORMAS

Uppdragforskning:

- EU, Strålsäkerhetsmyndigheten

Utåtriktad verksamhet:

- Bolincentret
- Flera institutioner ingår i verksamheten/även andra länder

Sambandet mellan arbetsuppgifter och viktigare handlingar och ärendeslag

Verksamhet	Handlingstyp (se anvisningar och arkiv-förteckning)
Grundutbildning/grundnivå/avancerad nivå	Register över studerande, kursplaner, litteraturlistor, exkursioner, skrivningar/tentor, examensarbeten/upsatser, resultatlistor, kursutvärderingar
Forskarutbildning/forskarnivå	Antagning till forskarutbildning (listor), studieplaner, licentiatupsatser, disputationupsatser
Forskning	Ansökningar, projekt
Administration	Ekonomi, protokoll, systematiskt arbetsmiljöarbete
Informations- och publikationsverksamhet	Publikationslistor, rapporter, posters

Egenproducerade IT-system/datasystem etc.

Vid institutionen används ett antal avancerade IT-system och databaser, interna och externa. De system som används idag är:

Placering/förvaring

Institutionen förvarar handlingar i närarkivet på plan 1, i rum R125. Vissa aktuella handlingar kan förvaras på studentexpeditionen eller arbetsrum. Institutionen förvarar även handlingar i universitetets centralarkiv. Institutionen har börjat införa ett digitalt närarkiv med start 2021 för personaladministrativa handlingar. Handlingarna förvaras på en av SU angiven lagringsyta. Åtkomsten till detta digitala närarkiv är begränsad till de medarbetare som arbetar med personaladministration. I närarkivet förvaras i pappersform följande handlingar; Avhandlingar, Forskningshandlingar, Undervisningsrelaterade handlingar som inte hanteras via Ladok, Protokoll från Institutionsstyrelsen samt Skyddsronder, Personaladministrativa handlingar som ska bevaras vid institutionen, Ekonomiadministrativa handlingar som ska bevaras vid institutionen.

Sökingångar i arkivet

- Arkivförteckningen (Systemet förvaltas av den centrala arkivfunktionen).
- Diariet (Systemet förvaltas av den centrala arkivfunktionen).
- Vid diarieföring och arkivering tillämpas universitetets aktuella klassificeringsstruktur
- Register över uppsatser, examensarbeten och avhandlingar
- Register över rapportserier m.m
- Register över forskningsprojekt
- Institutionens webb-plats: www.su.se/institutionen-for-geologiska-vetenskaper

Arkivbeskrivning – Institutionen för geologiska vetenskaper

Inskränkningar i tillgängligheten genom sekretess

Ingen sekretess utöver den sekretess som gäller vid universitetet i allmänhet.

Gallringsregler (avvaktar med gallring tills information från chefsarkivarien kommer)

Vid Stockholms universitet finns det centrala tillämpningsbeslut som utgår från Riksarkivets föreskrifter.

Arkivansvarig

Institutionens prefekt är arkivansvarig och har det övergripande ansvaret för att institutionens arkivbildning fungerar. En av prefekten utsedd arkivvårdare för institutionens för geologiska vetenskaper arkiv finns f n vid institutionen. Arkivvårdaren ansvarar för att arkivet hålls välordnat och uppdaterat. Registrering sköts av arkivvårdaren.

Magnus Mörth, 29 november 2021
Prefekt